SUOMEN YLIOPPILASKUNTIEN LIITTO
FINLANDS STUDENTKÅRERS FÖRBUND
NATIONAL UNION OF UNIVERSITY STUDENTS IN FINLAND

14.11.2023

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Sosiaali- ja terveysvaliokunta tiistai 14.11.2023 klo 12.00 / HE 75/2023 vp / Asiantuntijapyyntö (7.11.2023)

Lausunto hallituksen esityksestä laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta (HE 75/2023 vp)

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa lausuntopyynnöstä koskien hallituksen esitystä HE 75/2023 vp. Kunnioittavasti SYL lausuu seuraavaa.

Yleisesti indeksijäädytysten ja muiden opiskelijan toimeentuloon kohdistuvien leikkausten vaikutuksista

Päätoimisten opiskelijoiden kuukausittaiset rahamuotoiset etuudet muodostuvat tyypillisesti opintorahasta sekä yleisestä asumistuesta, joista kumpikin on lausuttavana olevan lakiesityksen mukaisten indeksijäädytysten piirissä. Lakiehdotuksen mukaan opintorahan indeksien jäädytys heikentää tuen tasoa arviolta 31,70 euroa vuoden 2027 indeksillä korotettuun tasoon nähden. Yksinasuvalle päätoimiselle opiskelijalle asumistuen ostovoiman heikkeneminen lakiesityksen mukaisella 10,2 prosentilla tarkoittaisi noin 32-48 euron leikkausta. Lakiehdotuksen vaikutukset yksinasuvaan päätoimiseen opiskelijaan ovat siis noin 64-80 euron suuruusluokkaa. Indeksijäädytysten lisäksi opiskelijoiden asumistukeen kohdituu asumistulkilain muutoksen (HE 74/2023) mukaiset leikkaukset, jotka on arvioitu keskimäärin 76 euron suuruiseksi.

SYL katsoo, että opiskelijoiden rahamääräisiin etuuksiin kohdistuvat leikkaukset ovat huomattavan suuret ja eri leikkaukset kasautuvat opiskelijoille kohtuuttomasti. Ne romuttavat opiskelijoiden rahamuotoisten etuuksien tasoa tavalla, jota ei Suomessa ole milloinkaan aikaisemmin koettu. Taulukossa 1 on esitetty arviot eri leikkausten vaikutuksista päätoimisen yksinasuvan opiskelijan kuukausittaisiin rahamuotoisiin etuuksiin. Päätösten toteutuessa rahamuotoiset etuudet tulevat olemaan ostovoimaltaan vuonna 2027 alimmalla tasollaan kevään 1992 jälkeen. **SYL katsoo, että ehdotettujen indeksijäädytysten vaikutukset ovat erityisen vakavia ja tuntuvia varsinkin opiskelijoille, joiden rahamuotoisten etuuksien taso on ennestään heikko, joilla toimeentulotuki ei yleensä korvaa menetettyä tulotasoa, joilla toimeentulon riittävyys ja turvallisuus on edellytys päätoimiselle opiskelulle ja joilla pärjäämisen ongelmat ovat yleinen mielenterveyden ongelmien juurisyy.**

Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry
Lapinrinne 2, 00180 HELSINKI
Sähköposti: syl@syl.fi
Y-tunnus: 0202339-6S
syl.fi

Taulukko 1: Opiskelijoiden etuuksiin kohdistuvien muutoksien vaikutus kuukausitasolla vuonna 2027

Muutos korkeakouluopiskelijoiden toimeentulossa	**Vaikutus**
Opintorahan indeksijäädytys	- 31,70 €/kk
Asumistuen indeksijäädytys	- n. 32 - 48 €/kk
Asumistuen leikkaukset	- 39,40 - 71,50 €/kk
Korotetusta opintolainaosuudesta aiheutuva korko (ol. 4 %)	- 32 €/kk
Yhteensä	**- n. 135,10 - 183,20 €/kk**

Opiskelijoiden toimeentulon heikennysten seuraukset

SYL on äärimmäisen huolissaa opiskelijoiden toimeentulon tulevista näkymistä ja näkee toimilla olevan kohtalokkaita yhteiskunnallisia ja sosiaalisia vaikutuksia.

1. **Esitetyt leikkaukset heikentävät perustavanlaatuisesti kouluttautumisen ja päätoimisen opiskelun mahdollisuuksia.** Ehdotetut 135-183 euron heikennykset opiskelijan toimeentuloon rajoittaisivat merkittävällä tavalla mahdollisuutta opiskella päätoimiseksi, kun rahamuotoiset etuudet eivät enää riitä turvaamaan vakaata toimeentuloa. Opiskelijan toimeentulon heikennykset ovat koulutuspoliittisia tavoitteita kuten koulutustason nostoa ja opintoaikojen lyhentämistä vastaan. Opiskelijoiden toimeentulon heikentäminen ja näiden tavoitteiden saavuttaminen yhtä aikaa ei ole mahdollista.
2. **Opiskelijoiden mielen hyvinvointi ja opiskelukyky heikkenee.** Tieteellisten sekä kyselytutkimusten mukaan toimeentulon riittämättömyydellä ja epävarmuudella on suora yhteys koetun mielen hyvinvoinnin tasoon. Toimeentulon heikkous on eräs keskeisistä syistä heikentyneelle mielenterveydelle, joka taas on eräs opiskelukyvyn kulmakivistä.
3. **Eryisesti heikommissa tilanteissa olevien opiskelijoiden tilanne vaikeutuu.** Esimerkiksi mielenterveyden sairauksista ja terveysvaikeuksista kärsivät, lapsia hoitavat ja osaopiskelukykyiset eivät välttämättä pysty täydentämään toimeentuloaan työnteolla. Korkeakouluopiskeijoilla 13 prosentilla on masennusdiagnoosi, 19 prosenttia on perheellisiä ja 20 prosenttia osaopiskelukykyisiä. Myös opintojen vaativuus tai opintojen kanssa yhteensovitettavan työn puute voivat estää työskentelyn opintojen ohella.
4. **Opiskelijoiden taloudellinen eriytyminen voimistuu.** Edellä kuvatuissa tilanteissa ainoaksi mahdollisuudeksi turvata riittävä toimeentulo jää opintolainan ottaminen, jota on jatkossa nostettava entistä suurempi määrä. Toisaalta ne opiskelijat, joilla on resursseja ja mahdollisuus työskennellä opintojen ohella sekä kesäisin, tulevat toimeen paremmin ja pystyvät välttämään merkittävää lainan nostamista, valmistuvat todennäköisesti kevyemmän lainataakan kanssa ja pystyvät todennäköisemmin hyödyntämään opintolainahyvityksen. Tämän eriytymisen seurauksena vastavalmistuneiden taloudellisen aseman jakautuneisuus todennäköisesti voimistuu.
5. **Opiskelijoiden velkaantuminen voimistuu.** Opiskelijoiden rahamuotoisten etuuksien heikentäminen tulevat johtamaan siihen, että vastavalmistuneiden opintolainat tulevat kasvamaan tulevina vuosina nopeasti. Vuonna 2022 maisteriksi valmistuneiden mediaaniopintolaina oli jo 22 400 euroa eli lainamäärät ovat yli kolminkertaistuneet viimeisten 10 vuoden aikana. Nähtävissä on, että lähivuosina lainamäärät nousevat nopeasti kohti 30 000 euroa. Kuviossa 1 on esitetty viime vuosien opintolainamäärien kehitys.

Kuvio 1: Vastavalmistuneiden opintolainamäärät 2023-2022

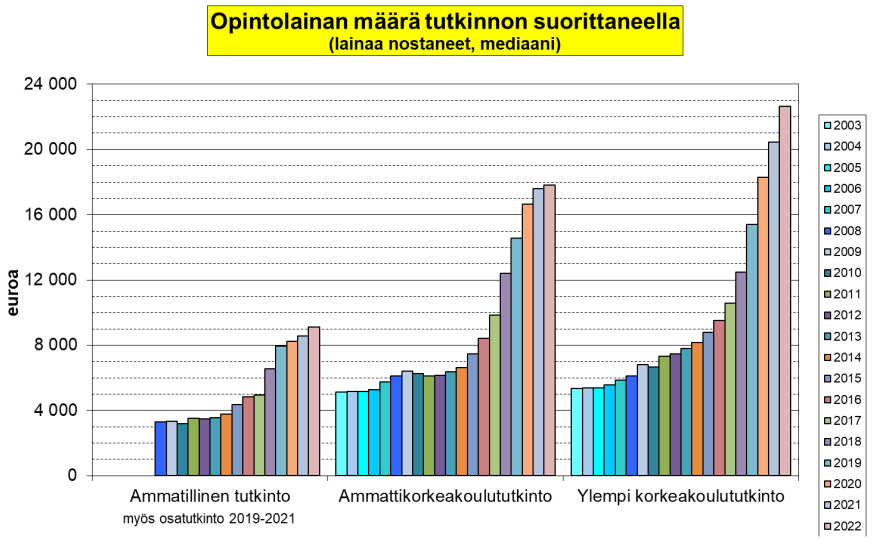

Lähde: Kansaneläkelaitos

6. **Valmistuneiden suuret elämänpäätökset kuten asunnon ostaminen ja perheen perustaminen voivat viivästyä**, kun työelämään siirrytään entistä raskaamman lainataakan kanssa. Vastavalmistuneiden kasvava lainataakka tarkoittaa, että nuorten aikuisten taloudellinen asema on pitkään entistä heikompi opintolainan korkojen ja lyhennysten vuoksi. Niiden vuoksi myös mahdollisen asuntolainan hoitokyky on matalampi, minkä vuoksi asunnon hankkiminen saattaa viivästyä. Perheen perustamiseen odotetaan usein vakaata taloudellista tilannetta ja riittäviä asuinoloja, minkä vuoksi opintolainojen kasvulla voi olla kauaskantoinen epäsuora vaikutus myös perheen perustamiseen ja syntyvyyteen.

Näillä perusteilla SYL toivoo, että opiskelijoiden toimeentuloon kohdistuvia heikennyksiä perutaan tai ainakin kohtuullistetaan. Erityisen huolissaan SYL on kaikkein pienituloisista opiskelijoista, joilla ei tilanteensa vuoksi ole mahdollisuutta paikata toimeentuloaan työnteolla. Tämä vuoksi leikkauksia olisi perusteltua kohtuullistaa ainakin niiltä osin, kuin ne heikentävät kaikkein pienituloisimpien opiskelijoiden saamien etuuksien kokonaismäärää.

Opintorahan kehitys pitkällä aikajänteellä on onnettoman heikkoa

Lakiehdotuksen esittämän indeksijäädytyksen myötä opintorahan ostovoima laskisi noin 250 euroon nykyrahassa mitattuna eli opintorahan ostovoima heikkenisi matalimmalle tasolleen sitten lukuvuoden 1991-1992. Kuviossa 2 on esitetty opintorahan ostovoima lukuvuosina 1991/1992 - 2022/2023. Opintoraha on kolmena vuosikymmenenä menettänyt ostovoimaansa noin 180 euron edestä, sillä näinä vuosina indeksikorotuksia on tehty vain kuutena vuonna. Opintorahan tasoa on korotettu vuosina 2007 ja 2014 ja leikattu vuonna 2017 niin, että muutokset kutakuinkin nollaavat toisensa.

SYL katsoo, että opintorahan taso on kutistunut riittämättömän pieneksi. Se ei riitä turvaamaan riittävällä tavalla päätoimisen opiskelun mahdollisuutta eikä toimi riittävänä kannusteena opintojen ripeään edistämiseen. Opintoraha on myös jäänyt huomattavasti jälkeen pohjoismaisista verrokkimaista sekä aikaisemmasta Suomessa käytössä olleesta tasosta. Tämän myötä opintotuen lainapainotteisuus on vahvistunut huomattavasti ja tämä tulee olemaan myös tulevaisuuden kehityssuunta ehdotetun (HE 80/2023 mukaisen) opintolainaosuuden 200 korotuksen myötä. **SYL toivoo, että opintoraha parannetaan noin sadan euron korotuksella nykytasosta. Tähän lakiehdotukseen liittyen SYL ehdottaa, että opintotuki jätetään indeksijäädytysten ulkopuolelle.**

Kuvio 2: Opintorahan ostovoiman kehitys vuosina lukuvuosina 1992/1993 - 2023/2024.

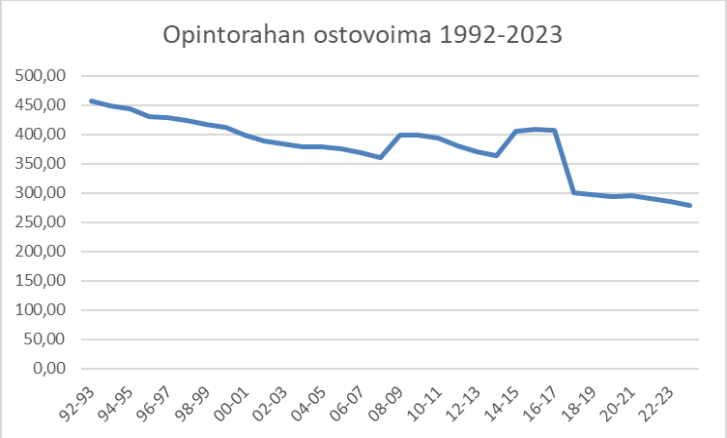

Lähde: Kansaneläkelaitos

Lakiesityksen mukainen indeksijäädytys koskisi myös opintorahan huoltajakorotusta, johon sen vaikutus olisi noin 12 euroa, kun huomiotta jätetään vuodeksi 2023 säädetty ylimääräinen 10 euron korotus. Huoltajakorotukseen on kuitenkin Orpon hallitusohjelmassa kohdennettu 5 miljoonan euron panostus, jolla on ehdotettu toteutettavaksi 30 euron korotus huoltajakorotukseen. Samaan aikaan kuitenkin päättyy vuonna 2023 voimassa ollut 10 euron määräaikainen korotus, joten vuosittaisessa vertailussa korotus huoltajakorotukseen on vain 20 euroa. Näin ollen huoltajakorotuksella korotettu opintoraha nousisi vuonna 2024 noin 421 euroon. Näiden muutosten yhteisvaikutuksesta huoltajakorotuksen ostovoima nousee noin 18 eurolla vuoteen 2027 mennessä.

Kuitenkin kokonaisuudessaan opiskelijavanhempien saaman opintorahan kehitys jää vaalikaudella 2023-2027 negatiiviseksi. Jos vuosien 2024-2027 indeksikorotukset toteutettaisiin huoltajakorotuksella korotettuun opintorahan tasoon, sen nimellisarvo nousisi noin 43 eurolla. Huoltajan saaman huoltajakorotuksella korotetun opintorahan ostovoima heikkenee vuosina 2023-2027 noin 23 eurolla, kun huomioidaan erillinen 30 euron huoltajakorotuksen korotus, määräaikaisen 10 euron huoltajakorotuksen poistuminen sekä opntorahan ja huoltajakorotuksen indeksijäädytyksen vaikutus. **Näin ollen SYL ei voi pitää Orpon hallituksen opiskelijavanhempien opintorahaan tekemää 30 euron korotusta aitona panostuksena heidän toimeentuloonsa.**

Indeksitarkastusten perumisen vaikutukset yleiseen asumistukeen opiskelijoiden näkökulmasta

Yleisen asumistuen indeksijäädytys koskettaa muiden saajaryhmien ohella opiskelijoita, jotka ovat olleet tuen piirissä vuodesta 2017 lähtien. Opiskelijat ovat tuen suurin saajaryhmä, sillä sitä saavista ruokakunnista 43 prosenttia on opiskelijaruokakuntia. Asumistukeen tällä lakiesityksellä sekä asumistukilain muutoksella (HE 74/2023) tehtävät leikkaukset ovat siis voimakkaasti opiskelijoihin kohdistuvia toimia.

Asumistuen indeksijäädytys heikentää yksinasuvan päätoimisen opiskelijan saaman tuen ostovoimaa asuinpaikkakunnasta riippuen noin 32-48 eurolla vuoteen 2027 menessä. SYL pitää tätä leikkausta huomattavana ja opiskelijan matalasta etuustasosta suhteellisen suurena. SYL muistuttaa, että suurelle osalle korkeakouluopiskelijoista asumistuki on keskeinen osa kuukausittaista etuussummaa ja useimmissa tapauksissa huomattavasti suurempi kuin opintoraha. Tässä roolissaan se toimii useille opiskelijoille ensisijaisen etuuden roolissa eikä muiden etuuksien tasoa täydentävänä etuutena, kuten monille muille saajaryhmille. **Tästä asumistuen keskeisestä roolista opiskelijoiden toimeentulossa johtuen asumistuen leikkaaminen on opiskelijoiden kohdalla erityisen kyseenalaista ja ongelmallista.**

Muita huomioita indeksijäädytyksistä

Korkeakouluopiskelijoille keskeisiä indeksijäädytysten piirissä olevia etuuksia ovat muun muassa kuntoutusrahaetuudet sekä kotihoidontuki. SYL on edellä mainittujen etuuksien lisäksi huolissaan näiden tukien ostovoiman heikkenemisestä, sillä ne kohdentuvat erityisessä toimeentulon tarpeessa olevaan ihmisryhmään.

Kuntoutusrahaetuuksiin on esitetty indeksijäädytyksen lisäksi suoria leikkauksia (HE 60/2023), joiden yhteisvaikutus olisi ammatillisena kuntoutuksena korkeakouluopintoja suorittavalla lähes 200 euroa kuukaudessa vuoden 2027 loppuun mennessä. SYL pitää näitä leikkauksia ongelmallisina ja mahdollisesti seurauksiltaan vakavina, sillä niiden myötä kannuste ja taloudellinen mahdollisuus sekä kannuste osallistua kuntoutukseen esimerkiksi sairauspäivärahan, työttömyysetuuden tai työkyvyttömyyseläkkeen sijaan heikkenee.

Erityisesti niillä perheellisillä opiskelijoilla, joilla korkeakoulun opinnot ovat epäsäännöllisiä eivätkä vaadi täysipäiväistä ja säännöllistä osallistumista opetukseen, kotihoidontuki muodostaa usein keskeisen osan kuukausittaisesta toimeentulosta. He pystyvät pitämään lapsen kotona hoidettavanaan ja edistämään opintotuen edellyttämällä tavalla opintojaan lastenhoidon ohella. Usein tällaisissa tilanteissa opiskelijalla ei ole taloudellista mahdollisuutta laittaa lastaan täysiaikaiseen varhaiskasvatukseen, sillä se tarkoittaisi välttämättömän kotihoidontuen menettämistä. Näille perheille kotihoidontuen indeksijäädytysten vaikutukset aiheuttavat pienen, mutta tuntuvat heikennyksen toimeentuloon.

Lapsilisien korotukset

Korkeakouluopiskelijoista noin 19 prosenttia on perheellisiä, joten lapsilisien merkitys on huomattava suurelle osalle korkeakouluopiskelijoita ja heidän perheitään. Korkeakouluopiskelijat ovat myös hyvin usein suhteellisen pienituloisia, joten lapsilisien suhteellinen merkitys on painottuneen suuri.

SYL ei ota tarkkaa kantaa esitettyihin spesifeihin toimiin, joilla korotetaan alle 3-vuotiaiden, yksinhuoltajien sekä 4. ja sitä seuraavien lasten lapsilisää. Sen sijaan SYL esittää arvion useimpien korkeakouluopiskelijoiden näkökulmasta lapsilisän tasoon ja sitä määrittäviin säädöksiin.

SYL arvioi, että korkeakouluopiskelijat pyrkivät pääsääntöisesti suorittamaan opinnot loppuun ja saavuttamaan vakaan taloudellisen aseman sekä asuinolosuhteet ennen perheen perustamista. Korkeakouluopiskelijoilla tämän tilanteen saavuttaminen voi kestää huomattavan kauan pitkien opintojen, epävarman valmistumisen jälkeisen työtilanteen sekä viime vuosina yhä raskaammaksi kasvaneen opintolainataakan vuoksi. Varsinkin tällaisissa tilanteissa ensimmäisen lapsen hankkiminen saattaa olla kaikkein korkeimman kynnyksen takana. Myös syntyvyyttä koskevat tilastot osoittavat, että erityisesti ensimmäisen lapsen hankkimisen viivästymisellä on suuri merkitys kokonaissyntyvyyden laskuun. **Näiden näkökulmien ja taustatietojen perusteella on kyseenalaista, että ensimmäisestä lapsesta saatava lapsilisä on kaikkein matalin.**

Lisätietoja

Sakari Tuomisto
Sosiaalipolitiikan asiantuntija
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
sakari.tuomisto@syl.fi
040 687 6353